

Qazaqstan Respýblıkasy Zańnama jáne quqyqtyq aqparat institýtynyń

JARSHYSY

gylymi-quqyqtyq jýrnal №3 (70)-2022

Құрылтайшы және баспагер:

«Қазақстан Республикасының
Заңнама және құқықтық
ақпарат институты» ШЖҚ РМК
2006 жылдан бастап шығады
Журналдың материалдары
www.zqai.kz

сайтында орналастырылған
Заң ғылымдары бойынша диссертациялардың
негізгі ғылыми нәтижелерін жариялауға
арналған басылымдар тізіліміне енгізілген
(ҚР БҒМ БҒССҚК 14.02.2022 ж.
№38 бұйрығы)

Редакциялық кеңес құрамы

Сәрепек Р.Қ. - з.ғ.к., Қазақстанның еңбек
сіңірген қайраткері (Астана, Қазақстан) –
(төраға)
Абайділинов Е.М. – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)
Абызов Р.М. – з.ғ.д. (Барнаул, Ресей)
Белых В.С. – з.ғ.д. (Екатеринбург, Ресей)
Губин Е.П. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Мельник Р.С. – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)
Моисеев А.А. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Муромцев Г.И. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Рахметов С.М. – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)
Малиновский В.А. – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)
Унзила Шапақ – з.ғ.д. (Астана, Қазақстан)

Бас редактор

Дүйсенов Е.А. – з.ғ.к.

Редакциялық алқа құрамы

Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)
Байниязова З.С. – з.ғ.к. (Саратов, Ресей)
Жанғарашев Р.М. – LL.M. (Астана,
Қазақстан)
Исмағұлов К.Е. – з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)
Ишекеев К.А. – з.ғ.д., доцент (Мәскеу, Ресей)
Қазбаева Ә.Г. – з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)
Қайырбаева Л.К. – PhD (Астана, Қазақстан)
Киязова А.Ж. – LL.M. (Астана, Қазақстан)
Құлжабаева Ж.О. – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан)
Нұрғазин Б.Қ. – з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)
Нұрмағамбетов Р.Г. – PhD (Челябинск, Ресей)
Примашев Н.М. – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан)
Рахымбердин К.Х. – з.ғ.д. (Өскемен,
Қазақстан)
Тегізбекова Ж.Ч. – з.ғ.к. (Бишкек,
Қырғызстан)
Финк Д.А. – з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)

Редактор – Қолтубаева Г.Б.
Беттеуші – Тасирова А.С.
Тел.: 8 (7172) 26-61-29

Қазақстан Республикасы Ақпарат
және коммуникациялар министрлігі
Ақпарат комитетінің
БАҚ есепке қою туралы куәлігі
№ 17761-Ж 25.06.2019 ж.
(Алғашқы есепке қою кезі
№6592-Ж. 07.09.2005 ж.)

Мекен-жайы: Қазақстан Республикасы,
101000, Астана қ., Қабанбай-батыр даңғ.,
19, С-блогы, 306-каб., тел.: 8(7172) 26-61-22
www.zqai.kz, e-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Редакция бағанасы..... 7

Конституциялық және әкімшілік құқық

Р.Қ. СӘРПЕКОВ Ғылыми лингвистикалық
сараптама жүргізу заң шығару процесінің
маңызды кезеңі есебінде 13

Б.К. НУРГАЗИНОВ, А.Н. ОСПАНОВА

Қазақстандық қоғамның құқықтық мәдениетін
арттыру бойынша ұсыныстар 20

А.А. АМАНГЕЛДІ Қазақстан Республикасында
Әкімшілік рәсімдік-процестік кодекстің кейбір
аспектілерін қолдануды құқықтық талдау 27

С.С. ҚАРЖАУБАЕВ Қазақстандағы Адам
құқықтары жөніндегі уәкіл институтын
жетілдіру туралы 39

З.З. НҰРЫШ, Е.И. ИСИБАЕВА Құқық
шығармашылық механизміндегі лоббизмнің
саяси бағдары 47

Азаматтық және азаматтық-процестік құқық

А.Ж. КИЯЗОВА Қазақстан Республикасында
өзін-өзі реттеу институтының жұмыс істеуін
нормативтік қамтамасыз ету 58

Д.Б. РАЗИЕВА, Н.Е. ЕСЕНЖОЛОВ Еңбек
құқығындағы тәртіптік жазаларды іске асыру
тиімділігінің теориялық-құқықтық аспектілері 69

Ш.У. БУРАШОВ, И.Ж. АЗРЕТБЕРГЕНОВА,
М.Т. БЕЙСЕНБАЕВА Жоғары кәсіптік білім беру
саласындағы білім беру қызметтерін тұтынушылардың
құқықтарына азаматтық-құқықтық реттеу 80

Ф.Г. ИБРАГИМОВА, Д.Б. АЛШЫМБЕК
Қазақстан Республикасының заңнамасында
белгіленген ерлі-зайыптылардың және бұрынғы
ерлі-зайыптылардың мүлктік құқықтарын
қамтамасыз етуге кепілдіктер жүйесіндегі
алименттік міндеттемелердің мәні 90

Қылмыстық құқық және қылмыстық процесс

А.Н. АХПАНОВ, А.Л. ХАН Қылмыстық
іс бойынша дәлелдемелердің қайнар көзі ретінде
заңгердің ғылыми қорытындысының жіберілуі 101

Б.Ж. КЫЗДАРБЕКОВА, А.К. ОРАЗБЕКОВА Адам саудасына қарсы іс-қимылды қылмыстық-құқықтық қамтамасыз ету мәселесіне	110
Г.Ж. ОСМАНОВА, А.Р. БИЖАНОВА Бір қылмыстық құқық бұзушылық үшін көзделген жазадан гөрі неғұрлым жеңіл жаза тағайындау және оның ҚР ҚК-гі жазаны жеңілдету жүйесіндегі орны	119
А.С. АХМЕТОВ, В.Н. ЖАМУЛДИНОВ Құқықтық мәдениеттің мазмұнының қазіргі мәселелері.....	130
Д.Д. ЖАМПЕИСОВ, Д.Д. ЖАМПЕИСОВ Халықтың көші-қоны саласындағы құқық шығармашылық пен құқық қолдануды жетілдірудің өзекті мәселелері	138
Халықаралық құқық және салыстырмалы құқықтану	
А.А. НУКУШЕВА, Б.Ж. АЙТИМОВ Қазақстандағы және шет елдердегі тұрмыстық қалдықтарды басқарудың құқықтық аспектілері: салыстырмалы-құқықтық талдау.....	148
С.Т. ТЛЕУБЕКОВ, С.Ж. АЙДАРБАЕВ, Г. ПАЛАО МОРЕНО (Валенсия, Испания) ДСҰ шеңберіндегі дауларында Қазақстанның үшінші тарап ретінде қатысуы.....	160
А.А. НУКУШЕВА Атом энергетикасы саласындағы реттеудің халықаралық-құқықтық аспектілері.....	171
Құқықтық мониторинг	
А.Г. ҚАЗБАЕВА, К.Е. ИСМАҒҰЛОВ Қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыруға (жылыстатуға) және терроризмді қаржыландыруға қарсы іс-қимыл туралы заңнаманың тиімділігін талдау	181
О.Б. ФИЛИПЕЦ Тәрбиелік әсері бар мәжбүрлеу шараларының құқықтық табиғаты туралы Қазақстан Республикасы заңнамасының мониторингі.....	189
М.И. ДЯЧУК Қазақстан Республикасындағы реттеуші құмсалғыш: оны жетілдіру жолдары	196
Мемлекеттік тілдегі заңшығармашылық практикасынан	
А.К. МАХАМБЕТОВА Терминологияны біріздендіру қағидатының рөлі.....	205
Жас ғалым мінбері	
А.Е. АСАНОВ Қазақстан Республикасындағы жеке сот орындаушылар институтының тиімділігін қамтамасыз ету	214
К.Ю. ПРОСКУРИНА Ақша функцияларын орнатудың құқықтық нысандары: құн өлшемі, айналыс құралы, әлемдік ақшаның қызметі	225
М.К. ЖУРУНОВА ЕАЭО-дағы еңбек бостандығы қағидатын ұстанудың конституциялық кепілдігін құқыққолдану тәжірибесінде қолданудың кейбір мәселелері	235
ВАН ХЭЙОНГ Халықаралық қылмыстық соты әділетінен тыс: АСЖ&НҚ құру жолы.....	245
В.Б. ТАПАКОВА Адам құқықтарының ғылыми тұжырымдасын қалыптастыру мәселелері: тарихи-құқықтық аспектілері	254
«Жаршының» архивтегі беттері	
Құқық қорғау органдарының қызметі туралы заңнаманы жетілдіру жөніндегі заң жобалау жұмысын ғылыми қамтамасыз ету: Н.А. Сартаеваның ғылыми жарияланымдарына қайта оралғанда	263

ВЕСТНИК

Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан

научно-правовой журнал №3 (70)-2022

Учредитель и издатель:
РГП на ПХВ «Институт законодательства
и правовой информации
Республики Казахстан»
Издаётся с 2006 года
Все материалы журнала размещаются на
сайте www.zqai.kz
Включен в перечень изданий для публикации
основных научных результатов диссертаций
по юридическим наукам
(Приказ КОКСОН МОН РК №38
от 14.02.2022 г.)

Состав Редакционного совета
Сарпеков Р.К. – к.ю.н., Заслуженный
деятель Казахстана (Астана, Казахстан) –
(председатель)
Абайдельдинов Е.М. – д.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Абызов Р.М. – д.ю.н. (Барнаул, Россия)
Белых В.С. – д.ю.н. (Екатеринбург, Россия)
Губин Е.П. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Мельник Р.С. – д.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Моисеев А.А. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Муромцев Г.И. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Рахметов С.М. – д.ю.н. (Астана, Казахстан)
Малиновский В.А. – д.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Унзила Шапак – д.ю.н. (Астана, Казахстан)

Главный редактор
Дюсенов Е.А. – к.ю.н.

Состав Редакционной коллегии
Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)
Байниязова З.С. – к.ю.н. (Саратов, Россия)
Джангарашев Р.М. – LLM (Астана,
Казахстан)
Исмагулов К.Е. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Ишсков К.А. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Казбаева А.Г. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Каирбаева Л.К. – PhD (Астана,
Казахстан)
Киязова А.Ж. – LLM (Астана, Казахстан)
Кулжабаева Ж.О. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Нургазинов Б.К. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Нурмагамбетов Р.Г. – PhD (Челябинск,
Россия)
Примашев Н.М. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Рахимбердин К.Х. – д.ю.н. (Усть-Каменогорск,
Казахстан)
Тегизбекова Ж.Ч. – к.ю.н. (Бишкек,
Кыргызстан)
Финк Д.А. – к.ю.н. (Астана, Казахстан)

Редактор – Колтубаева Г.Б.
Верстка – Тасирова А.С.
Тел.: 8 (7172) 26-61-29

Свидетельство о постановке
на учет СМИ № 17761-Ж
от 25.06.2019 г. Комитета информации
Министерства информации и коммуникаций
Республики Казахстан (Первичная постановка
на учет №6592-Ж. 07.09.2005 г.)

Адрес: Республика Казахстан, 010000,
г. Астана, пр. Кабанбай батыра, 19,
блок С, каб. 306, тел. 8 (7172) 26-61-22
www.zqai.kz, E-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Колонка редакции9

Конституционное и административное право

Р.К. САРПЕКОВ Проведение научной
лингвистической экспертизы как важнейший
этап нормотворческого процесса 13

Б.К. НУРГАЗИНОВ, А.Н. ОСПАНОВА
Предложения по повышению правовой
культуры казахстанского общества 20

А.А. АМАНГЕЛЬДЫ Правовой анализ
применения некоторых аспектов
Административного процедурно-процессуального
кодекса в Республике Казахстан 27

С.С. КАРЖАУБАЕВ О совершенствовании
института Уполномоченного по правам человека
в Казахстане 39

З.З. НУРЫШ, Е.И. ИСИБАЕВА Политическая
ориентация лоббизма в механизме правотворчества 47

Гражданское и гражданско-процессуальное право

А.Ж. КИЯЗОВА Нормативное обеспечение
функционирования института саморегулирования
в Республике Казахстан 58

Д.Б. РАЗИЕВА, Н.Е. ЕСЕНЖОЛОВ Теоретико-
правовые аспекты эффективности реализации
дисциплинарных взысканий в трудовом праве 69

**Ш.У. БУРАШОВ, И.Ж. АЗРЕТБЕРГЕНОВА,
М.Т. БЕЙСЕНБАЕВА** Гражданско-правовое
регулирование прав потребителей образовательных
услуг в сфере высшего профессионального
образования 80

Ф.Г. ИБРАГИМОВА, Д.Б. АЛШЫМБЕК
Значение алиментных обязательств в системе
гарантий обеспечения имущественных прав
супругов и бывших супругов по законодательству
Республики Казахстан 90

Уголовное право и уголовный процесс

А.Н. АХПАНОВ, А.Л. ХАН Допустимость
научного заключения юриста как источника
доказательств по уголовному делу 101

Б.Ж. КЫЗДАРБЕКОВА, А.К. ОРАЗБЕКОВА К вопросу уголовно-правового обеспечения противодействия торговле людьми	110
Г.Ж. ОСМАНОВА, А.Р. БИЖАНОВА Назначение более мягкого наказания, чем предусмотрено за данное уголовное правонарушение и его место в системе смягчения наказаний по УК РК.....	119
А.С. АХМЕТОВ, В.Н. ЖАМУЛДИНОВ Актуальные вопросы содержания правовой культуры.....	130
Д.Д. ЖАМПЕИСОВ, Д.Д. ЖАМПЕИСОВ Актуальные вопросы совершенствования правотворчества и правоприменения в сфере миграции населения.....	138
Международное право и сравнительное правоведение	
А.А. НУКУШЕВА, Б.Ж. АЙТИМОВ Правовые аспекты управления бытовыми отходами в Казахстане и зарубежных странах: сравнительно-правовой анализ.....	148
С.Т. ТЛЕУБЕКОВ, С.Ж. АЙДАРБАЕВ, Г. ПАЛАО МОРЕНО (Валенсия, Испания) Участие Казахстана в спорах в рамках ВТО в качестве третьей стороны.....	160
А.А. НУКУШЕВА Международно-правовые аспекты регулирования в области атомной энергетики	171
Правовой мониторинг	
А.Г. КАЗБАЕВА, К.Е. ИСМАГУЛОВ Анализ законодательства о противодействии легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем, и финансированию терроризма	181
О.Б. ФИЛИПЕЦ Мониторинг законодательства Республики Казахстан о правовой природе принудительных мер воспитательного воздействия.....	189
М.И. ДЯЧУК Регуляторная песочница в Республике Казахстан: пути совершенствования	196
Из практики законотворчества на государственном языке	
А.К. МАХАМБЕТОВА Роль принципа унификации терминологии.....	205
Трибуна молодого ученого	
А.Е. АСАНОВ Обеспечение эффективности института частных судебных исполнителей в Республике Казахстан	214
К.Ю. ПРОСКУРИНА Правовые формы установления денежных функций: мера стоимости, средство обращения, функция мировых денег.....	225
М.К. ЖУРУНОВА Некоторые вопросы применения в правоприменительной практике конституционной гарантии соблюдения принципа свободы труда в ЕАЭС.....	235
ВАН ХЭЙОНГ За пределами правосудия Международного уголовного суда: путь к созданию ACJ&HR.....	245
В.Б. ТАПАКОВА Проблемы формирования научной концепции прав человека: историко-правовые аспекты.....	254
Архивные страницы «Вестника»	
Научное обеспечение законопроектной работы по совершенствованию законодательства о деятельности правоохранительных органов: возвращаясь к научным публикациям Сартаевой Н.А.....	263

Bulletin of Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan

JARSHYSY

scientific and legal journal №3 (70)-2022

Founder and publisher:
RSE on the REM «Institute of Legislation and Legal information of the Republic of Kazakhstan»
Published since 2006
All journal materials are placed on the website
www.zqai.kz
Included in the list of publications of basic scientific results of dissertations on legal sciences (Order CCES MES RK №38 from 14.02.2022)

Editorial Council members

Sarpekov R.K. – c.j.s., Honored Worker of Kazakhstan (Astana, Kazakhstan) – (Chairman)
Abayeldinov E.M. – d.j.s. (Astana, Kazakhstan)
Abyzov R.M. – d.j.s. (Barnaul, Russian)
Belih V.S. – d.j.s. (Ekaterinburg, Russian)
Gubin E.P. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Melnik R.S. – d.j.s. (Astana, Kazakhstan)
Moiseev A.A. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Muromcev G.I. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Rahmetov S.M. – d.j.s. (Astana, Kazakhstan)
Malinovskiy V.A. – d.j.s. (Astana, Kazakhstan)
Unzila Shapak – d.j.s. (Astana, Kazakhstan)

Chief Editor

Dyussenov Ye.A. – c.j.s.

Editorial Board members

Azer Aliyev – PhD (Kiel, Germany)
Bainiyazova Z.S. – c.j.s. (Saratov, Russian)
Dzhangarashev R.M. – LLM (Astana, Kazakhstan)
Ismagulov K.Y. – c.j.s. (Astana, Kazakhstan)
Ishekov K.A. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Kazbayeva A.G. – c.j.s. (Astana, Kazakhstan)
Kairbaeva L.K. – PhD (Astana, Kazakhstan)
Kiyazova A.Zh. – LLM (Astana, Kazakhstan)
Kulzhabayeva Zh.O. – c.j.s. (Astana, Kazakhstan)
Nurgazinov B. K. – c.j.s. (Astana, Kazakhstan)
Nurmagametov R.G. – PhD (Chelyabinsk, Russian)
Primashev N.M. – c.j.s. (Astana, Kazakhstan)
Rakhimberdin K.H. – d.j.s. (Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan)
Tegizbekova Zh.Ch. – c.j.s. (Bishkek, Kyrgyzstan)
Fink D.A. – c.j.s. (Astana, Kazakhstan)

Editor – **Koltubaeva G.B.**

Layout – **Tasirova A.S.**

Tel.: 8 (7172) 26-61-29

The certificate of registration of mass media
№17761-G from 25.06.2019 from
the Information Committee of the Ministry
of Information and Communications
of the Republic of Kazakhstan
(Number and date of primary registration
№6592-Zh.07.09.2005.)

Address: The Republic of Kazakhstan, 010000,
Astana, Kabanbay-batyr ave., 19,
block C, office 306, тел.: 8(7172) 26-61-22
www.zqai.kz, e-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Editorial 11

Constitutional and Administrative Law

R.K. SARPEKOV Conducting scientific linguistic expertise as the most important stage of the rule-making process 13

B.K. NURGAZINOV, A.N. OSPANOVA Proposals for improving the legal culture of kazakhstan society 20

A.A. AMANGELDY Legal analysis of the application of some aspects of the Administrative procedural code in the Republic of Kazakhstan 27

S.S. KARZHAUBAYEV On improving the institution of the Commissioner for human rights in Kazakhstan 39

Z.Z. NURYSH, E.I. ISIBAYEVA Political orientation of lobbying in the mechanism of law-making 47

Civil and Civil Procedure Law

A.ZH. KIYAZOVA Regulatory support of the functioning of the institute of self-regulation in the Republic of Kazakhstan 58

D.B. RAZIYEVA, N.Y. YESENZHOLOV Theoretical and legal aspects of the effectiveness of the implementation of disciplinary penalties in labor law 69

SH.U. BURASHOV, I.ZH. AZRETBERGENOVA, M.T. BEISENBAYEVA Civil law regulation of consumer rights educational services in the field of higher professional education 80

F.G. IBRAGIMOVA, D.B. ALSHYMBEK The importance of alimony obligations in the system of guarantees for the property rights of spouses and former spouses under the legislation of the Republic of Kazakhstan 90

Criminal law and Criminal procedure

A.N. AKHPANOV, A.L. KHAN Admissibility of a lawyer's scientific opinion as a source of evidence on criminal case 101

B.ZH. KYZDARBEOVA, A.K. ORAZBEOVA To the question of criminal legal support of counteraction to human traffickin 110

G.ZH. OSMANOVA, A.R. BIZHANOVA The imposition of a more lenient punishment than that provided for this criminal offense and its role in the leniency system under the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan.....	119
A.S. AKHMETOV, V.N. ZHAMULDINOV Topical issues of the content of legal culture	130
D.A. ZHAMPEISOV, D.A. ZHAMPEISOV Current issues of improvement of legislation and law enforcement in the sphere of population migration.....	138
International law and Comparative law	
A.A. NUKUSHEVA, B.Zh. AITIMOV Legal aspects of household waste management in Kazakhstan and foreign countries: comparative legal analysis.....	148
S. TLEUBEKOV, S. AIDARBAYEV, G. PALAO MORENO (Valencia, Spain) Participation of Kazakhstan in disputes in the framework of WTO as a third party	160
A.A. NUKUSHEVA International legal aspects of regulation in the sphere of nuclear power industry	171
Legal monitoring	
A.G. KAZBAYEVA, K.E. ISMAGULOV Analysis of the efficiency of legislation on countering the legalization (money-laundering) of proceeds from crime and the financing of terrorism	181
O.B. FILIPETS Monitoring of the legislation of the Republic of Kazakhstan on the legal nature of compulsory educational measures	189
M.I. DYACHUK Regulatory sandbox in the Republic of Kazakhstan: ways to improve it.....	196
From the lawmaking practice in the official language	
A.K. MAKHAMBETOVA The role of the principle of terminology unification	205
Young researchers' tribune	
A. ASSANOV Ensuring the efficiency of the institute of private bailiffs in the Republic of Kazakhstan	214
K.Y. PROSKURINA The legal forms of establishing monetary functions: measure of value, medium of circulation, function of world money.....	225
M.K. ZHURUNOVA Some issues of application in law enforcement practice of the constitutional guarantee of compliance with the principle of freedom of labor in the EAEU.....	235
WANG HEYONG Beyond the ICC'S justice: the road to construction of ACJ&HR.....	245
V.B. TAPAKOVA Problems of formation of the scientific concept human rights: historical and legal aspects	254
The archive pages of the «Bulletin»	
Scientific support of legislative work to improve legislation on the activities of law enforcement agencies: going back to the scientific publications of N.A. Sartayeva	263

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ АДАМ ҚҰҚЫҚТАРЫ ЖӨНІНДЕГІ УӘКІЛ ИНСТИТУТЫН ЖЕТІЛДІРУ ТУРАЛЫ

Қаржаубаев Серік Сейітұлы

Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институтының қылмыстық, қылмыстық-процестік және қылмыстық-атқарушылық заңнама бөлімінің жетекшісі, ғылыми қызметкері, заң ғылымдарының кандидаты, Қазақстан Республикасы, Нұр-Сұлтан, e-mail: serikseit@mail.ru

Аннотация. Қазақстанның ішкі саясатының негізгі міндеті адам мен азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын жан-жақты қорғау болып табылады. Сондықтан елде негізгі мақсаты адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қорғау болып табылатын мемлекеттік органдар құрылды. Алайда, қоғамда бұл органдарға сенімсіздік пайда болды. Олардың қатарында Адам құқықтары жөніндегі уәкіл институты бар, оған қоғамның сенімі әлі жоғалған жоқ. Бірақ Адам құқықтары жөніндегі уәкілдің мәртебесі мен өкілеттігі қайта құруды талап етеді.

Қазақстандағы Адам құқықтары жөніндегі уәкіл институтын жетілдіру мақсатында мынадай құқықтық проблемаларды шешу қажет. Біріншісі – құқықтық мәртебені күшейту. Омбудсмен міндеттерінің маңыздылығын ескере отырып, оның құқықтық мәртебесін Қазақстан Республикасының Конституциясында тиісті құқықтық бекіту қажет. Сонымен қатар, оның өкілеттіктерін арнайы конституциялық заңда бекіту омбудсменнің қызметін жаңа деңгейге көтереді, адам мен азаматтың құқықтарын жан-жақты қорғауға ықпал етеді.

Екінші мәселе – уәкілетті мемлекеттік органдарға Уәкілдің ұсынымдары мен өтініштерін орындау міндеттілігі. Адам құқықтары жөніндегі уәкілдің ұсынымдары мен өтініштерін орындамағаны үшін лауазымды адамдардың жасаукершілігінің болмауы омбудсмен институты жұмысының тиімсіздігі себептерінің бірі болып табылады. Мақалада Адам құқықтары жөніндегі уәкілдің ұсынымдары мен өтініштерін орындамағаны үшін лауазымды адамдардың тәртіптік және әкімшілік жасаушылығын енгізу қажеттігі негізделген.

Үшінші мәселе – Адам құқықтары жөніндегі уәкілге қолданыстағы заңнаманы жетілдіру жөніндегі ұсыныстармен заң шығару бастамасы құқығы бар субъектілерге жүгіну құқығын беру. Адам құқықтары жөніндегі уәкіл өзінің құқық қолдану практикасында қолданыстағы заңнаманың шешуді талап ететін проблемаларын анықтайды. Сондықтан бұл құқық заңнаманы жетілдіруге ықпал етеді.

Төртінші мәселе – Адам құқықтары жөніндегі уәкілдің БАҚ-пен өзара іс-қимылының міндеттілігі. Мұндай өзара іс-қимылдың маңыздылығы омбудсменнің өкілеттіктерін іске асыру бойынша қажетті және тиімді құралдардың бірі болып табылады.

Түйінді сөздер: омбудсмен институты, Адам құқықтары жөніндегі уәкіл, адам және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қорғау, парламенттік омбудсмен, омбудсменнің конституциялық-құқықтық мәртебесі, омбудсменнің өкілеттіктерін кеңейту

О СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ ИНСТИТУТА УПОЛНОМОЧЕННОГО ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА В КАЗАХСТАНЕ

Каржаубаев Серик Сеитович

Ведущий научный сотрудник отдела уголовного, уголовно-процессуального и уголовно-исполнительного законодательства Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан, кандидат юридических наук, Нур-Султан, Республика Казахстан, e-mail: serikseit@mail.ru

Аннотация. Основной задачей внутренней политики Казахстана является всемерная защита права и свобод граждан. Потому в стране существуют различные государственные органы, одной из основных задач которых является защита прав граждан. Однако, в обществе сложилась недоверие к этим органам. В их ряду выделяется Институт Уполномоченного по правам человека, доверие общества к которому еще не утрачено. Но статус и полномочия Уполномоченного по правам человека требуют преобразований.

В целях совершенствования института Уполномоченного по правам человека в Казахстане необходимо решить следующие правовые проблемы. Первая – усиление правового статуса. Учитывая важность задач омбудсмена необходимо соответствующее правовое закрепление его правового статуса в Конституции Республики Казахстан. Кроме того, закрепление его полномочий в специальном конституционном законе, поднимет на новый уровень деятельность омбудсмена, способствует всесторонней защите прав граждан.

Вторая проблема – обязательность исполнения рекомендаций и обращений Уполномоченного государственным органам. Отсутствие ответственности должностных лиц за неисполнение рекомендаций и обращений Уполномоченного по правам человека является одной из причин неэффективности работы институт омбудсмена. В статье обоснована необходимость введения дисциплинарной и административной ответственности должностных лиц за неисполнение рекомендаций и обращений Уполномоченного по правам человека.

Третья проблема – наделение Уполномоченного по правам человека правом обращения к субъектам, имеющим право законодательной инициативы с предложениями по совершенствованию действующего законодательства. В своей правоприменительной практике Уполномоченным по правам человека выявляются проблемы действующего законодательства, требующих решения. Поэтому данное право способствует совершенствованию законодательства.

Четвертая проблема – обязательность взаимодействия Уполномоченного по правам человека со СМИ. Важность такого взаимодействия, является одним из необходимых и эффективных средств по реализации полномочий омбудсмена.

Ключевые слова: институт омбудсмена, Уполномоченный по правам человека, защита прав и свобод человека и гражданина, парламентский омбудсмен, конституционно-правовой статус омбудсмена, расширение полномочий омбудсмена

ON IMPROVING THE INSTITUTION OF THE COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS IN KAZAKHSTAN

Karzhaubayev Serik Seitovich

Leading Researcher of the Department of Criminal, Criminal Procedure and Penal Enforcement Legislation of the Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan, Candidate of Law, Nur-Sultan, Republic of Kazakhstan, e-mail: serikseit@mail.ru

Abstract. The main task of Kazakhstan's domestic policy is the full protection of the rights and freedoms of citizens. Therefore, there are various state bodies in the country, one of the main tasks of which is to protect the rights of citizens. However, there is a lack of trust in these bodies in society. Among them, the Institution of the Commissioner for Human Rights stands out, the trust of

society in which has not yet been lost. But the status and powers of the Commissioner for Human Rights require transformations.

In order to improve the institution of the Commissioner for Human Rights in Kazakhstan, it is necessary to solve the following legal problems. The first is the strengthening of the legal status. Given the importance of the tasks of the Ombudsman, it is necessary to provide appropriate legal consolidation of his legal status in the Constitution of the Republic of Kazakhstan. In addition, the consolidation of his powers in a special constitutional law will raise the activities of the Ombudsman to a new level, contributes to the comprehensive protection of human and civil rights.

The second problem is the mandatory implementation of the recommendations and appeals of the Authorized state bodies. The lack of responsibility of officials for non-compliance with the recommendations and appeals of the Commissioner for Human Rights is one of the reasons for the inefficiency of the work of the Ombudsman institution. The article substantiates the need to introduce disciplinary and administrative responsibility of officials for non-compliance with the recommendations and appeals of the Commissioner for Human Rights.

The third problem is the empowerment of the Commissioner for Human Rights with the right to appeal to subjects who have the right of legislative initiative with proposals for improving the current legislation. In its law enforcement practice, the Commissioner for Human Rights identifies problems of the current legislation that require solutions. Therefore, this right contributes to the improvement of legislation.

The fourth problem is the mandatory interaction of the Commissioner for Human Rights with the media. The importance of such interaction is one of the necessary and effective means to implement the powers of the Ombudsman.

Keywords: *institution of the Ombudsman, Commissioner for Human Rights, protection of human and civil rights and freedoms, parliamentary Ombudsman, constitutional and legal status of the Ombudsman, expansion of the powers of the Ombudsman*

DOI: 10.52026/2788-5291_2022_70_3_39

Кіріспе

Бүгінде омбудсмен институты құқықтық қорғаудың және азаматтардың бұзылған құқықтары мен бостандықтарын қалпына келтірудің соттан тыс нысандарының ұлттық жүйесінде негізгі орындардың бірін алады. Ол мемлекеттік органдардың, лауазымды тұлғалардың шешімдері мен іс-әрекеттерінде адам құқықтарының сақталуын тәуелсіз бақылауды жүзеге асырады. Басқа құқық қорғау ұйымдарымен салыстырғанда азаматтардың бұзылған құқықтары мен бостандықтарын қалпына келтірудің нақты өкілеттіктеріне ие [1].

Уәкіл институты мемлекет құрылымдарының қызметін бақылайтын және белгілі бір салада адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарының сақталуы мен қорғалуын қамтамасыз ететін құқықтық орган ретінде ғана емес, сондай-ақ құқықтық мәдениетті арттыру, адамдарды құқықтар мен бостандықтар мәселелері бойынша ағарту үшін, сондай-ақ азаматтық қоғамның қалыптасу процестерін ынталандыратын орган ретінде қажет. Уәкілдің миссиясы – адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қорғауды неғұрлым толық жүзеге

асыру мүддесінде билік пен қоғам арасында делдал болу.

Құқықтары бұзылған азаматтардан ақпарат алу және талдау арқылы Уәкіл мемлекеттік басқару органдары қызметінің нақты көрінісін көреді және кез-келген деңгейдегі билікке әсер ету мүмкіндігіне ие және оның пікірін ескеру қажет. Уәкіл институтының тағы бір маңызды ерекшелігі оның ашықтығы мен қолжетімділігі, саяси бейтараптылығы мен дербестігі болып табылады.

Құқық шығармашылығы, ақпараттық-талдамалық, ағартушылық қызмет уәкіл институтының мәні болып табылады. Осыған байланысты аталған институтты көрсетілген бағыттар бойынша құқықтық реттеуді жетілдіруді жалғастырған жөн.

Негізгі ережелер

Уәкіл институтын мемлекеттік құқық қорғау органы ретінде құру Қазақстан дамуының маңызды кезеңін білдіреді. Омбудсмен институтын құрудың маңыздылығы туралы көптеген ғалымдар айтады. Оның тәуелсіздігіне көп көңіл бөлінеді, өйткені дәл осы фактор артықшылық береді және оның тиімді жұмысына ықпал етеді. Р.М. Бө-

кембаевтың пікірінше, тәуелді және бақылаудағы орган өз қызметінде шектеулі болады, бұл қоғамның осы органға және мемлекетке деген сенімін жоғалтуға әкеп соқтырады [2]. Шынында да, мұндай тәсіл адам мен азаматтың құқықтарын жан-жақты қорғау ісінде маңызды, сондықтан шын мәнінде тәуелсіз орган құру қажет.

Сонымен қатар, бір органның функцияларын екіншісіне қайталамау үшін сұрақтар шеңберін құру маңызды. М.С. Башимовтың пікірінше, Адам құқықтары жөніндегі уәкілдің қызметі прокуратура мен сот сияқты басқа мемлекеттік органдарға балама болмауы керек. Омбудсменнің міндеттері мемлекеттік органдардың, лауазымды тұлғалардың азаматтардың құқықтары мен заңды мүдделерін сақтауы болып табылады, сондықтан Адам құқықтары жөніндегі уәкіл ерекше құқықтық мәртебесі бар орган болуға тиіс [3]. Шынында да, Адам құқықтары жөніндегі уәкіл өз міндеттері бойынша Прокуратураға, Қазақстан Республикасының Конституциялық Кеңесіне, Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Адам құқықтары жөніндегі комиссияға ұқсас. Алайда, бұл органдардың өкілеттіктері нақты анықталуы керек және басқа органдардың міндеттерімен қиылыспауы керек.

Әдістер мен материалдар

Мақала құқықтық зерттеудің жалпы және жеке-ғылыми әдістерін қолдана отырып дайындалған. Ресми логикалық және жүйелік әдістер жалпы ретінде қолданылады. Жеке-ғылыми әдістерден салыстырмалы-құқықтық, талдау әдісі, құқықтық модельдеу және болжау әдісі, техникалық-құқықтық және т.б. қолданылды. Жұмыста омбудсмен мәселелері бойынша қазақстандық және ресейлік ғалымдардың еңбектері, сондай-ақ Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасы зерттелді.

Нәтижелері. Талқылау

Әлемде омбудсменнің үш моделі бар. Атқарушы омбудсмен атқарушы билік органы болып табылады. Тәуелсіз омбудсмен – биліктің дербес тармағы. Айта кету керек, бұл модельдер олардың таралуында шектеулі. Үшінші кең таралған модель – парламенттік омбудсмен, оның ерекшелігі омбудсменнің заң шығарушы билік жүйесіне кіруі болып табылады. Мұндай кіру Уәкілді тағайындау тетігімен және оның парламентке есеп беруімен айқындалған. Қазақстанда өзін табысты көрсете білген соңғы модель

жұмыс істейді.

Парламенттік модельдің ерекшеліктерінің бірі оның елдің Негізгі заңында нормативтік бекітілуі болып табылады. Мұндай бекіту алғаш рет Швеция Конституциясының 97-бабында жазылған. В.Г. Ищук атап өткендей, омбудсменнің ережелерін елдің Негізгі заңында осылай бекіту басқа елдер үшін оң үлгі болды [4]. Көптеген ғалымдар Адам құқықтары жөніндегі уәкіл туралы нормаларды құқықтық бекіту қажеттілігі туралы айтады. Осылайша, Н.С. Грудинин омбудсменнің құқықтық мәртебесін Конституциялық бекітудің екі нұсқасын ұсынады. Біріншісі – Конституцияда және заңнама деңгейінде. Екіншісі – Конституцияда Адам құқықтары жөніндегі уәкіл қызметін, ал оның мәртебесі мен өкілеттіктерін арнайы заңда көздеу. Бұл ретте ол мысал ретінде 1974 жылғы Швецияның Басқару нысаны туралы актісіне сілтеме жасай отырып, Швециядағы омбудсменнің конституциялық-құқықтық мәртебесін келтіреді [5].

Басқа ғалымдар адам мен азаматтардың конституциялық құқықтарын қорғау болып табылатын органдардың құқықтық мәртебесі Конституцияда бекітілуі керек деп санайды. А.Б. Ұзақбаева азаматтардың Адам құқықтары жөніндегі уәкілге жүгінуге құқығы бар деп санайды, ал ол өз кезегінде оларды қорғауды қамтамасыз етуі тиіс, оның құқықтық мәртебесі конституциялық нормалармен айқындалуы тиіс [6]. М.С. Башимов конституциялық нормаларға талдау жасай отырып, 2007 жылы Адам құқықтары жөніндегі уәкіл туралы нормалардың Конституцияда жоқтығын атап өтіп, бұл сұрақты шешу қажеттілігі туралы мәселені көтерді [3]. Кейіннен «Қазақстан Республикасының Конституциясына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2017 жылғы 10 наурыздағы № 51 - VI ҚРЗ Қазақстан Республикасының Заңымен Қазақстан Республикасының Конституциясы Уәкілді сайлау және қызметтен босату құқығымен Сенаттың ерекше жүргізілуін кеңейтетін 1-1) тармақшамен толықтырылды.

Конституцияда бекітілген Сенаттың осындай өкілеттіктерінің кеңеюі Қазақстандағы омбудсмен институтын конституциялық тұрғыдан бекітудің барлық проблемаларын шеше алмайтынын атап өткен жөн. Уәкіл институтының дамуын тежейтін нормативтік-құқықтық базаның жетілмегендігіне де назар аудармауға болмайды. Қазақстан Республикасының Конституциясына Адам құқықтары жөніндегі уәкіл институтын

реттейтін нормаларды кешенді түрде енгізу қажет. Омбудсмен мәртебесін Конституциялық бекітумен қатар, оның өкілеттігін реттейтін конституциялық заң әзірлеу қажет. Қоғам мен мемлекеттің күш-жігерін аталған мемлекеттік құқық қорғау институтын жетілдіруге бағыттау қажет. Сонымен қатар, Адам құқықтары жөніндегі уәкілдің құқықтық мәртебесі конституциялық заң деңгейінде анықталуы керек, өйткені мұндай институттың маңызы ең жоғары деңгейге көтерілуі керек.

Адам құқықтары жөніндегі уәкіл құзыретінің басқа да маңызды құрамдас бөлігі салалық кодекстерде лауазымды адамдардың жауаптылығын бекіту жолымен адам құқықтарының анық бұзылуы анықталған кезде лауазымды адамдарға ықпал ету тәсілдері болып табылады. Қолданыстағы нормалар омбудсменге Адам құқықтары жөніндегі уәкіл туралы заңның 12-бабы 1) тармақшасының негізінде адамның және азаматтың бұзылған құқықтары мен бостандықтарын қалпына келтіру үшін қабылдануы тиіс шараларға қатысты ұсынымдар жолдау құқығын береді. Алайда, мұндай бағыт декларативті болып қала береді, осылайша олардың орындалмау тәуекелдерін тудырады. А.Ф. Малый, Р.А. Агишев атап өткендей, Адам құқықтары жөніндегі уәкіл шешімдерінің заңдық күші туралы мәселе неғұрлым даулы болып қалуда. Мұны мұндай шешімдер шенеуніктің шешімін жоққа шығара алмайтындығымен және олардың мәні бойынша императивті емес екендігімен түсіндіреді. Сонымен қатар, Адам құқықтары жөніндегі уәкіл тексеру үшін барлық құжаттарды талап ете алмайды. Бұл да омбудсменнің өкілеттігін шектейді [7]. Шынында да, бұл ереже құқық қолдану тәжірибесінде орын алады және шешімді талап етеді.

Сонымен қатар, құқық қолдану практикасында мемлекеттік органдардың Адам құқықтары жөніндегі уәкілмен өзара іс-қимылы жөніндегі мәселе өте өткір тұр. В.П. Лукиннің пікірінше, шенеуніктер көбінесе өз кінәсін мойындамайды және Уәкілдің шешімін елемей, олардың кінәсіздігінің барлық дәлелдерін жібереді. Сонымен қатар, В.П. Лукин Адам құқықтары жөніндегі уәкілге құрмет көрсетпегені үшін лауазым-

ды тұлғалардың әкімшілік жауапкершілігін қатаңдату қажеттігін атап өтті¹.

Қолданыстағы редакцияда Адам құқықтары жөніндегі уәкіл туралы Заңның 12-бабының 2) тармақшасына сәйкес Адам құқықтары жөніндегі уәкілдің кінәлі адамға тәртіптік немесе әкімшілік жауаптылық белгілеу туралы өтінішхатпен мемлекеттік органға жүгіну құқығы көзделген. Мұндай құқық еңбек, әкімшілік-деликтілік заңнамада бекітілген тиісті құқықтық нормасыз декларативті болып қала береді. Сондықтан Адам құқықтары жөніндегі уәкілдің ұсынымдарын міндетті түрде орындау мақсатында Адам құқықтары жөніндегі уәкілдің ұсынымдарын орындамағаны үшін Қазақстан Республикасының Еңбек кодексінде және Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінде лауазымды адамдардың жауапкершілігін көздеген орынды.

Омбудсмен өкілеттігінің маңызды құрамдас бөлігі оның сот инстанцияларына жүгіну құқығы болып табылады. Сондықтан Конституциялық сотқа жүгіну анық және қажет. Бұл ереже Конституциялық соттың құрылуы туралы Президент ұсынған бастамадан туындайды². Адам құқықтары жөніндегі уәкілдің Конституциялық сотқа жүгінуі жекелеген заңнамалық актілерді немесе олардың жекелеген ережелерін құқық қолданудың даулы мәселелерін реттеуге мүмкіндік береді.

Конституциялық сотқа жүгінумен қатар, қолданыстағы заңнаманы жетілдірудің басқа да тетіктері бар. Олардың бірі – заң шығару бастамасы құқығы бар субъектілерге жүгіну құқығы. М.С. Башимовтың пікірінше омбудсменге заңнамалық бастамасы бар инстанцияларға жүгіну құқығы берілуі тиіс. Мұндай өтініш құқық қолдану практикасын талдауға негізделуі тиіс. Бұл тәсіл шенеуніктердің құқықтық олқылыққа байланысты азаматтардың құқықтарын бұзуының көптеген жағдайлары болған кезде мүмкін болады. Құқықтық олқылық, әдетте, құқықтың негізгі қағидаларын сақтамау салдарынан туындайды [3]. Бұл пікір Е.А. Кулишенкоға тән, ол омбудсменге оның ең маңызды өкілеттіктерінің бірі болатын құқықты беру қажет деп санайды [8]. Омбудсменге қолда-

¹ Доклад Уполномоченного по правам человека в РФ за 2010 г. URL: <http://www.old.ombudsmanrf.ru/institut/institut.shtml> Дата обращения: 21.05.2022.

² Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана «Новый Казахстан: путь обновления и модернизации» от 16 марта 2022 года // <https://www.akorda.kz/ru/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-1623953>

ныстағы заңнаманы жетілдіру мәселелері бойынша заң шығару бастамасы құқығы бар субъектілерге жүгіну құқығын беру құқық бұзушылықтың алдын алудың маңызды шарты болар еді.

О.О. Миронов (з.ғ.д., профессор, 1998-2004 жж. Ресей Федерациясындағы Адам құқықтары жөніндегі уәкіл) Адам құқықтары жөніндегі уәкілдің заңнамалық бастамасының болуы адам құқықтары саласындағы заңнаманы жетілдіруге ықпал етеді деп санайды. Заңнаманы конституциялық нормаларға және халықаралық құқықтың жалпы қабылданған қағидаттарына сәйкес келтіру [9]. О.В. Колесникова бұл көзқарасты қолдайды, омбудсменнің өкілеттіктерін заңнамалық органдардың отырыстарына қатысу құқығымен кеңейту қажет деп санайды. Сонымен қатар, бұл құқық заңнамалық бастама құқығымен толықтырылуы керек [10].

Уәкілдің өзінің құқық қолдану практикасында қолданыстағы заңнаманың проблемаларын анықтауға байланысты заңнаманы жетілдіру ісінде мұндай тәсіл қисынды дұрыс және негізді болып көрінеді. Сондықтан заң шығару бастамасы құқығы бар субъектілерге қолданыстағы заңнаманы жетілдіру жөніндегі ұсыныстармен жүгіну құқығын көздеу қажет.

Қоғамдық пікірге әсер етудің маңызды құралдарының бірі – қоғам арасында белгілі бір қатынасты қалыптастыратын бұқаралық ақпарат құралдары. Бүгінгі күннің шындығында мемлекеттік органдардың БАҚ-ты елемеуіне жол берілмейді, сондықтан кез келген органның азаматтық қоғаммен өзара іс-қимылының негізгі міндеті өз қызметін БАҚ-та жариялау болып табылады. БАҚ пен мемлекеттік органдардың өзара тығыз іс-қимылы оң имиджге әсер етіп, азаматтардың осы органға деген сенімінің негіздерін жасауға қабілетті. Сондықтан Уәкіл үшін мұндай ынтымақтастық маңызды. Көптеген ғалымдар Уәкіл туралы заңды БАҚ-пен өзара әрекеттесудің нормасымен толықтыру идеясын алға тартты. Осылайша, М.С. Башимов заң жобасын омбудсменнің Адам құқықтары жөніндегі уәкілге өз міндеттерін жүзеге асыруына жәрдемдесу жөніндегі тиімді жұмысына ықпал ететін нормамен толықтыру қажет деп есептейді. Мұндай өзара іс-қимылдың болуы Адам құқықтары жөніндегі уәкілдің БАҚ-тан оған теледидарлық арнада ең жақсы уақытты, журналдар мен газеттердің алғашқы беттерін беруді талап ету құқығына негізделуі тиіс [3].

Басқа ғалымдар БАҚ Адам құқықтары

жөніндегі уәкілдің ұсынымдарын орындау кезінде лауазымды тұлғаларға жанама әсер етеді деп санайды. Осылайша, М.В. Демидов БАҚ шенеуніктерді заңсыз әрекеттерден аулақ болуға, жанжалды жағдайларды болдырмауға мәжбүр етеді деп санайды [11]. С.Л. Давтян БАҚ-тың шенеуніктерге ықпалын түсіндіре отырып, әлемдік тәжірибе омбудсмен мен БАҚ-тың кәсіптік одағының бар екенін көрсетіп отыр деген оймен бөліседі. Сонымен қатар, бұл институттар жалпы міндеттерді жүзеге асыруға бағытталған және жеткілікті әсер ету тетігіне ие. Мұндай тетік омбудсмен белгілеген лауазымды тұлғалар тарапынан құқық бұзушылықтың болуы болып табылады. БАҚ бұл ақпаратты көпшілікке көру үшін жеткілікті түрде таратуға бағытталған. Шенеуніктердің қорқынышы резонанс пен оның салдарында [12].

Ресей Федерациясының Свердлов облысының Адам құқықтары жөніндегі уәкілі Т.Г. Мерзляко ва Адам құқықтары жөніндегі уәкіл осы тандемде сөзсіз пайда көреді, өзінің беделін арттырады және шенеуніктерге әсер етеді деп санайды [13].

Құқық қолдану практикасындағы мұндай жағдай БАҚ-тың Уәкілмен өзара іс-қимыл жасау қажеттігі туралы мәселені одан сайын өткір қойып отыр. БАҚ пен Адам құқықтары жөніндегі уәкілдің тығыз өзара іс-қимылын көздейтін Уәкіл туралы заңға толықтырулар енгізу қажет сияқты.

Қорытынды

Жоғарыда айтылғандардың негізінде конституциялық заңнаманы жетілдірудің маңызды шарты болып табылатын Адам құқықтары жөніндегі уәкілдің Қазақстан Республикасының Конституциясындағы құқықтық мәртебесін бекіту қажеттілігі туралы қорытынды жасауға болады. Омбудсмен мәртебесін конституциялық бекітумен қатар, оның өкілеттігін реттейтін конституциялық заң әзірлеу қажет.

Уәкілетті мемлекеттік органдарға жіберілген ұсынымдар мен өтініштерді орындамау омбудсмен институты жұмысының тиімсіздігі себептерінің бірі болып табылады. Ұсынымдарды міндетті түрде орындау мақсатында Адам құқықтары жөніндегі уәкілдің ұсынымдарын орындамағаны үшін Қазақстан Республикасының Еңбек кодексінде және Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінде лауазымды адамдардың жауапкершілігін көздеу орынды.

Уәкілге қолданыстағы заңнаманы жетіл-

діру жөніндегі ұсыныстармен заң шығару бастамасы құқығы бар субъектілерге жүгіну құқығын беру қажеттілігі заңнаманы жетілдірудің маңызды құралына айналар еді. Сондықтан Уәкілге қолданыстағы заңнаманы жетілдіру жөніндегі ұсыныстармен заң шығару бастамасы құқығы бар субъектілерге жүгіну құқығын беру туралы мәселені пысықтау қажет.

БАҚ пен Уәкілдің өзара іс-қимылының маңыздылығы омбудсменнің өкілеттіктерін іске асыру бойынша қажетті және тиімді құралдардың бірі болып табылады. Уәкілдің қызметін БАҚ-та жариялау оның имиджіне оң әсер етеді және тиімді жұмысқа ықпал етеді. Сондықтан Уәкілге өз жұмысында БАҚ-пен өзара іс-қимыл жасау өкілеттіктерін беру туралы мәселені пысықтау қажет.

ӘДЕБИЕТ

1. Демина Е.П., Созаев А.С. Организация деятельности и правовой статус омбудсменов в зарубежных странах: на примере Швеции, Германии и Англии // <https://cyberleninka.ru/article/n/organizatsiya-deyatelnosti-i-pravovoy-status-ombudsmenov-v-zarubezhnyh-stranah-na-primere-shvetsii-germanii-i-anglii> Қаралған күні: 22.05.2022 ж.
2. Букембаев Р.М. Институциональные механизмы по защите прав человека функционирующих в Республике Казахстан: правовой анализ деятельности в контексте международных стандартов // <https://cyberleninka.ru/article/n/institutsionalnye-mehanizmy-po-zaschite-prav-cheloveka-funktsioniruyuschiy-v-respublike-kazahstan-pravovoy-analiz-deyatelnosti-v> Қаралған күні: 20.05.2022 ж.
3. Башимов М.С. Некоторые проблемы совершенствования законопроекта об омбудсмене Казахстана // <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-problemy-sovershenstvovaniya-zakonoproekta-ob-ombudsmene-kazahstana> Қаралған күні: 20.05.2022 ж.
4. Ицук В.Г. Уполномоченный по правам человека в Российской Федерации: правовая основа, полномочия и пути повышения эффективности деятельности // <https://cyberleninka.ru/article/n/upolnomochennyy-po-pravam-cheloveka-v-rossiyskoy-federatsii-pravovaya-osnova-polnomochiya-i-puti-povysheniya-effektivnosti> Қаралған күні: 20.05.2022 ж.
5. Грудинин Н.С. Конституционные основы деятельности омбудсмана в Российской Федерации и зарубежных странах: сравнительно-правовой анализ // <https://cyberleninka.ru/article/n/konstitutsionnye-osnovy-deyatelnosti-ombudsmena-v-rossiyskoy-federatsii-i-zarubezhnyh-stranah-sravnitelno-pravovoy-analiz> Қаралған күні: 20.05.2022 ж.
6. Узакбаева А.Б. Некоторые аспекты правового статуса уполномоченного по правам человека в Республике Казахстан и Российской Федерации // <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-aspekty-pravovogo-statusa-upolnomochennogo-po-pravam-cheloveka-v-respublike-kazahstan-i-rossiyskoy-federatsii> Қаралған күні: 20.05.2022 ж.
7. Малый А.Ф., Агишев Р.А. Комиссия и Уполномоченный по правам человека как часть правозащитного механизма государства // <https://cyberleninka.ru/article/n/komissiya-i-upolnomochennyy-po-pravam-cheloveka-kak-chast-pravozaschitnogo-mehanizma-gosudarstva> Қаралған күні: 20.05.2022 ж.
8. Кулишенко Е.А. К вопросу об участии уполномоченного по правам человека в законотворческом процессе Российской Федерации // <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-ob-uchastii-upolnomochennogo-po-pravam-cheloveka-v-zakonotvorcheskom-protsesse-rossiyskoy-federatsii> Қаралған күні: 21.05.2022 ж.
9. Миронов О.О. Участие уполномоченных по правам человека (омбудсменов) в совершенствовании законодательства // <https://wiselawyer.ru/poleznoe/60467-uchastie-upolnomochennykh-pravam-cheloveka-ombudsmenov-sovershenstvovanii-zakonodatelstva> Қаралған күні: 20.05.2022 ж.
10. Колесникова О.В. Институт уполномоченного по правам коренных малочисленных народов в субъектах Российской Федерации: основные направления совершенствования // <https://aprp.msa.ru/jour/article/viewFile/1626/1271> Қаралған күні: 22.05.2022 ж.
11. Демидов М.В. Понятие института уполномоченного по правам человека и его место в правозащитном механизме государства // <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-instituta-upolnomochennogo-po-pravam-cheloveka-i-ego-mesto-v-pravozaschitnom-mehanizme-gosudarstva> Қаралған күні: 20.05.2022 ж.
12. Давтян С.Л. СМИ и омбудсман: о некоторых правовых аспектах взаимодействия // <https://cyberleninka.ru/article/n/smi-i-ombudsman-o-nekotoryh-pravovyh-aspektah-vzaimodeystviya> Қаралған күні: 20.05.2022 ж.

13. Мерзлякова Т.Г. Омбудсманы должны быть с журналистами // http://euro-ombudsman.org/ombudsmen_activities/russia/ombudsman-dolzhn-bty-s-zhurnalistami Қаралған күні: 20.05.2022 ж.

REFERENCES

1. Demina E.P., Sozaev A.S. Organizacija dejatel'nosti i pravovoj status ombudsmenov v zarubezhnyh stranah: na primere Shvecii, Germanii i Anglii // <https://cyberleninka.ru/article/n/organizatsiya-deyatelnosti-i-pravovoy-status-ombudsmenov-v-zarubezhnyh-stranah-na-primere-shvetsii-germanii-i-anglii> Қаралған күні: 22.05.2022 ж.
2. Bukembaev R.M. Institucional'nye mehanizmy po zashhite prav cheloveka funkcionirujushhih v Respublike Kazakhstan: pravovoj analiz dejatel'nosti v kontekste mezhdunarodnyh standartov // <https://cyberleninka.ru/article/n/institutsionalnye-mehanizmy-po-zaschite-prav-cheloveka-funktsioniruyuschih-v-respublike-kazakhstan-pravovoy-analiz-deyatelnosti-v> Қаралған күні: 20.05.2022 ж.
3. Bashimov M.S. Nekotorye problemy sovershenstvovaniya zakonoproekta ob ombudsmene Kazakhstana // <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-problemy-sovershenstvovaniya-zakonoproekta-ob-ombudsmene-kazakhstana> Қаралған күні: 20.05.2022 ж.
4. Ishhuk V.G. Upolnomochennyj po pravam cheloveka v Rossijskoj Federacii: pravovaja osnova, polnomochija i puti povysheniya jeffektivnosti dejatel'nosti // <https://cyberleninka.ru/article/n/upolnomochennyj-po-pravam-cheloveka-v-rossiyskoy-federatsii-pravovaya-osnova-polnomochiya-i-puti-povysheniya-effektivnosti> Қаралған күні: 20.05.2022 ж.
5. Grudin N.S. Konstitucionnye osnovy dejatel'nosti ombudsmana v Rossijskoj Federacii i zarubezhnyh stranah: sravnitel'no-pravovoj analiz // <https://cyberleninka.ru/article/n/konstitutsionnye-osnovy-deyatelnosti-ombudsmana-v-rossiyskoy-federatsii-i-zarubezhnyh-stranah-sravnitelno-pravovoy-analiz> Қаралған күні: 20.05.2022 ж.
6. Uzakbaeva A.B. Nekotorye aspekty pravovogo statusa upolnomochennogo po pravam cheloveka v Respublike Kazakhstan i Rossijskoj Federacii // <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-aspekty-pravovogo-statusa-upolnomochennogo-po-pravam-cheloveka-v-respublike-kazakhstan-i-rossiyskoy-federatsii> Қаралған күні: 20.05.2022 ж.
7. Malyj A.F., Agishev R.A. Komissiya i Upolnomochennyj po pravam cheloveka kak chast' pravozashhitnogo mehanizma gosudarstva // <https://cyberleninka.ru/article/n/komissiya-i-upolnomochennyj-po-pravam-cheloveka-kak-chast-pravozaschitnogo-mehanizma-gosudarstva> Қаралған күні: 20.05.2022 ж.
8. Kulishenko E.A. K voprosu ob uchastii upolnomochennogo po pravam cheloveka v zakonotvorcheskom processe Rossijskoj Federacii // <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-ob-uchastii-upolnomochennogo-po-pravam-cheloveka-v-zakonotvorcheskom-protsesse-rossiyskoy-federatsii> Қаралған күні: 21.05.2022 ж.
9. Mironov O.O. Uchastie upolnomochennyh po pravam cheloveka (ombudsmenov) v sovershenstvovanii zakonodatel'stva // <https://wiselawyer.ru/poleznoe/60467-uchastie-upolnomochennykh-pravam-cheloveka-ombudsmenov-sovershenstvovanii-zakonodatelstva> Қаралған күні: 20.05.2022 ж.
10. Kolesnikova O.V. Institut upolnomochennogo po pravam korenyh malochislennyh narodov v sub#ektah Rossijskoj Federacii: osnovnye napravleniya sovershenstvovaniya // <https://aprp.msal.ru/jour/article/viewFile/1626/1271> Қаралған күні: 22.05.2022 ж.
11. Demidov M.V. Ponjatie instituta upolnomochennogo po pravam cheloveka i ego mesto v pravozashhitnom mehanizme gosudarstva // <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-instituta-upolnomochennogo-po-pravam-cheloveka-i-ego-mesto-v-pravozaschitnom-mehanizme-gosudarstva> Қаралған күні: 20.05.2022 ж.
12. Davtjan S.L. SMI i ombudsman: o nekotoryh pravovyh aspektah vzaimodejstviya // <https://cyberleninka.ru/article/n/smi-i-ombudsman-o-nekotoryh-pravovyh-aspektah-vzaimodeystviya> Қаралған күні: 20.05.2022 ж.
13. Merzljakova T.G. Ombudsmeny dolzhny byt' s zhurnalistami // http://euro-ombudsman.org/ombudsmen_activities/russia/ombudsman-dolzhn-bty-s-zhurnalistami Қаралған күні: 20.05.2022 ж.